

Toespraak van de Voorzitter van de Tweede Kamer, Khadija Arib, bij gelegenheid van de aanbidding van het boek van Carla Hoetink *Macht der gewoonte* op 11 september 2018

Het gesproken woord geldt.

Geachte mevrouw Hoetink,
beste Carla,
geachte aanwezigen,

Twee weken terug schreef journalist Ariejan Korteweg in *De Volkskrant* dat het bijna niet voor te stellen is dat dit boek – over de regels en rituelen in de Tweede Kamer – er nog niet was. Toch had het niet veel gescheeld, of het was er niet gekomen. Toen jij in 2005 begon met je proefschrift dacht je in vijf jaar klaar te zijn; het heeft uiteindelijk meer dan twaalf jaar geduurd om het te schrijven.

Ik heb begrepen dat je net moeder bent geworden van Jochem. Dat zal er vast mee te maken hebben gehad. Maar je hebt het jezelf ook niet gemakkelijk gemaakt.

Want wie de definitie die jij zélf geeft van ‘parlementaire cultuur’ op zich laat inwerken, krijgt als vanzelf een mateloze bewondering voor het werk dat jij in de afgelopen twaalf jaar hebt verzet. ‘Parlementaire cultuur’ is, in jouw woorden – en nu moet u even opletten, u mag zelfs aantekeningen maken: “een complex geheel van gedeelde waarden en denkbeelden, geschreven en ongeschreven regels, uiterlijke vormen, geïnternaliseerde gedragspatronen, van generatie op generatie overgedragen opvattingen over hoe het eigenlijk hoort en periodieke zelfreflectie over dit alles”.
Einde citaat.

Maar het is je gelukt. Je hebt het op papier gekregen. Op 27 maart van dit jaar ben je gepromoveerd aan de Radboud Universiteit in Nijmegen, en vanaf vandaag ligt je proefschrift er in publieksversie.

Dat is op zichzelf al een prestatie van formaat, maar wat vooral een compliment waard is, is de toegankelijkheid van je boek. Het leest heerlijk weg, als een meeslepende historische roman, maar dan mét wetenschappelijke onderbouwing.
“Meer dan een saai stuk proza”, zou je zelf zeggen. Of, zoals Ariejan Korteweg het mooi omschreef: “De benadering van Hoetink is vaak bijna antropologisch: daar aan de

Hofvijver, niet ver van de zee, huist een stam met merkwaardige rituelen en een wonderlijke manier van zichzelf in stand houden.”

Als Voorzitter ben ik ontzettend blij met dit boek, en ik denk velen met mij. Het laat zien dat verandering van de parlementaire cultuur vaak een lange adem vergt, maar dat het niet statisch is. Er is in de laatste halve eeuw wel degelijk veel veranderd aan het Binnenhof.

Er is eigenlijk geen enkel aspect van het parlementaire proces dat buiten beschouwing blijft. Je boek is niet alleen een boeiende en volledige beschrijving van typische parlementaire verschijnselen, maar het geeft ook een inkijkje in complexe politieke kwesties. Bijvoorbeeld het afscheid van de koloniën. In de uren lange debatten over Nederlands-Indië, soms tot diep in de nacht, probeerde de Tweede Kamer te voorkomen dat het telkens voor een *fait accompli* werd gesteld. Het heeft geleid tot een toenemend zelfbewustzijn; tot een herdefiniëring van de rollen en verantwoordelijkheden van de Kamer en de regering.

Juist omdat het boek zo volledig is, is het onmogelijk om een samenvatting te geven zonder onderwerpen te kort te doen. Ik noem gewoon een paar dingen die mij – als Voorzitter – zijn opgevallen.

Zoals de analyse dat een parlementaire cultuur veel meer omstreden elementen bevat dan de organisatiecultuur van een departement of onderneming. In een parlement zijn behalve gedeelde waarden in essentie altijd ook tegenstrijdige verlangens en onverzoenlijke tegenstellingen vertegenwoordigd. De Tweede Kamer is, in jouw woorden, niet alleen een besluitvormingsorgaan, maar ook een theater van onenigheid. Aan de ene kant is dat een vreemd contrast; aan de andere kant zijn we het gewend.

Wat ik ook interessant vond om te lezen, is wat er allemaal van een Voorzitter wordt verwacht. Volgens jou is een Voorzitter boegbeeld van de parlementaire democratie, kritische beschouwer van de parlementaire werkwijze, onpartijdig bemiddelaar en hoeder van orde en waardigheid. Daarbij gaat het vaak om het verdelen van spreektijd. Dat is een eeuwenoud probleem. Freule Wttwaall van Stoetwegen wond zich in de jaren '70 al op na een paar nachtelijke debatten. “Gekkenwerk”, noemde ze het. Er werd korte tijd geëxperimenteerd met een extra vergaderdag en, gek genoeg, ook met minder vergaderdagen. Van Dick Dolman mocht er nooit een seconde langer dan elf uur 's avonds vergaderd worden. Hij hamerde Kamerlid Flip Buurmeijer midden in een zin af. De volgende dag mocht hij zijn zin afmaken. En oud-Voorzitter Kortenhorst vond het

handhaven van de spreektijden één van de moeilijkste taken van een Voorzitter. Veel vragen die ik van burgers krijg, gaan over spreektijden. Mensen vragen mij waarom ik Kamerleden afkap. De vrijheid van meningsuiting is, vooral voor Kamerleden, een groot goed. Maar we moeten ook zorgen voor een gelijk speelveld voor fracties.

En ik moet bekennen: soms zijn die lange debatten heel erg mooi en bijzonder. Zoals het debat over voltooid leven, of die keer dat we debatteerden over fosfaten en melkveehouders. Dat was in december 2016. Er zaten meer dan tweehonderd boeren op de publieke tribune. Het was voor iedereen een intensief debat, maar vooral voor Dion Graus. Net als de andere woordvoerders kreeg hij die avond kaplaarzen van de boeren. Voor hem was alleen maat 45 nog beschikbaar.

Hij hield het lang vol in die laarzen, ook al kwam hij er voor het eerst in z'n leven achter wat zweetvoeten zijn. Om ongeveer één uur 's nachts zei hij, en dit zijn zijn woorden, "echt waar Voorzitter, m'n benen zijn kletsnat, het broeit en het plakt allemaal. Ik vind het verschrikkelijk!"

Is dit boek nu alléén een boeiend, vlot geschreven geschiedenisboek? Nee, zeker niet! Ik zie het ook als een handboek en naslagwerk: Waarom was de interpellatie vroeger zo spannend en wordt dat instrument nu vrijwel niet meer toegepast? Wat waren de overwegingen om de stemverklaring toe te laten? En wat was de oorspronkelijke gedachte achter het mondelinge vragenuur, om maar een paar kwesties te noemen die toevallig weer actueel zijn als het om onze werkwijze gaat.

Ook de rol van Kamercommissies komt uitgebreid ter sprake. Daar ben ik blij om. De studie sterkt mij namelijk in mijn vermoeden dat een sterkere rol van Kamercommissies past bij het moderne Kamerlid, dat zich richt op bepaalde beleidsterreinen en graag wil bijdragen aan beleidsontwikkeling. Ik vind het ook veelzeggend dat een parlement dat het accent legt op plenaire activiteiten kennelijk als een 'praat-parlement' wordt getypeerd, en een parlement dat het accent legt op commissiewerk als een 'doe-parlement'. In mijn ogen moet het een combinatie zijn. Het is dan ook goed om méér oog te hebben voor het vaak harde, noeste commissiewerk, en niet alleen voor wat er in de plenaire zaal gebeurt.

Carla,

Ik ben heel blij ben dat dit boek er ligt. Óók omdat ik hoop en verwacht dat diegenen die het Kamerwerk altijd op enige afstand volgen, zullen ontdekken dat de 'black box' die de Kamer soms lijkt te zijn veel minder 'black' is dan zij dachten. Dat er achter onze regels

en gebruiken gevoeligheden, principes en symboliek schuilgaan die zelden worden toegelicht. Om journalist Addy de Jong van het *Reformatorisch Dagblad* aan te halen: "Wie vanaf nu iets wil weten over het Reglement van Orde, het presidium, maidenspeeches, het functioneren van de Kamervoorzitter, over het ritueel van stemmen, over spreektijdbeperking, over het vragenuur en over de inzet van tal van andere parlementaire instrumenten, die kan voortaan niet meer om de gedegen studie van Hoetink heen. (...) En wie "Macht der gewoonte" zéker met rode oortjes gaat lezen, is SGP-Kamerlid Van der Staaij, die onlangs voorzitter werd van een commissie die het Reglement van Orde moet gaan moderniseren. Adequaet moderniseren is tenslotte alleen mogelijk met een grondige kennis van geschiedenis en achtergronden."

Nogmaals van harte gefeliciteerd met je dissertatie en dit boek. Het is van grote waarde voor de Tweede Kamer. Ik zal er voor zorgen dat het een mooie, blijvende plek krijgt.